

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Доскіч Людмили Степанівни

«Політична участь на рівні органів місцевого самоврядування: досвід України і Польщі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

У 2014 р. в Україні стартував комплекс заходів, які були спрямовані на реформу децентралізації влади й частково адміністративно-територіального устрою в нашій державі. Це було наслідком «Революції гідності» і процесів деякої демократизації суспільно-політичного життя в Україні. Крім того, це було прямим ефектом інтенсифікації політичної участі в нашій державі на національному та субнаціональному рівнях політики й урядування. Доповнилось все це тим фактом, що Україна в цей період підписала угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що також суттєво, принаймні номінально, мало би позначитись на урізноманітненні форм і механізмів політичної участі в нашій державі. Однак чи не вперше в історії України наголос було зроблено на тому, що особливої значимості і ваги повинна набувати не лише політична участь на національному рівні, але й політична участь на локальному рівні або на рівні органів місцевого самоврядування. Тим не менше, у багатьох сусідніх країнах, які вже доволі давно завершили свою європейську інтеграцію, подібні процеси були ініційовані і виведені на значно вищий рівень, ніж в Україні значно раніше. У цьому розрізі особливої уваги заслуговує масив питань, які стосуються адміністративно-територіального устрою, системи місцевого чи територіального самоврядування, а тому й локальної політичної участі на тлі процесів децентралізації влади у Польщі – країні зі спільною політичною історією, подібним політичним устроєм і укладом. Все це значною мірою актуалізувало й поставило на порядок денний дисертаційну роботу Доскіч Людмили Степанівни «Політична участь на рівні органів місцевого самоврядування: досвід України і Польщі», яка була виконана у форматі бінарного порівняльного аналізу, однак з елементами й складовими теоретико-методологічного і практичного спрямування.

Засвідчено це тим фактом, що в рецензованій дисертаційній роботі було запропоновано та розв'язано доволі важливі дослідницькі завдання, які власне й характеризуються теоретико-методологічною та емпіричною спрямованістю. Так, по-перше, висвітлено історіографічні, теоретико-методологічні, методичні і концептуальні передумови й особливості дослідження феномену, функцій і форм політичної участі на локальному рівні політичного процесу та рівні органів місцевого самоврядування, про що йдеться у першому розділі розвідки (с. 27–69). Своєю чергою, завдяки другому розділу дисертації було всеосяжно окреслено й систематизовано еволюцію, становлення, особливості, різновиди, форми і значення політичної участі як компонента політичних систем і політичного процесу у зрізі демократії, демократизації й зростання важливості громадянського суспільства й місцевого самоврядування в Польщі й Україні (с. 70–117). Після цього, зокрема у третьому розділі дисертаційної роботи, дисертанткою було охоплено масив питань і проблем з приводу розгляду та систематизації параметрів, динаміки, механізмів і наслідків трансформації політичної участі в умовах поступу публічної політики, нових форм демократії, децентралізації політичної влади та принципів і системи муніципальної політики на рівні органів місцевого самоврядування в Польщі й Україні (с. 118–167). Врешті-решт, завдяки четвертому розділу кваліфікаційної роботи дослідниці вдалось охарактеризувати, впорядковати і логічно порівняти специфічність та розвиток різних інституційно-процедурних форм й механізмів політичної участі і прямої демократії на рівні органів місцевого самоврядування, із предметним наголосом на виборах, референдумах, органах самоорганізації населення, ініціативах, петиціях в Польщі та Україні (с. 168–223). Відповідно, як результат цього було в цілому аргументовано, що запровадження різних нових форм політичної участі громадян посилюється швидкістю вибору й досягнення та більшим рівнем демократичності країн, у яких це відбувається, а відтак і спрямовується на подальший поступ демократичних цінностей та інститутів у них. У доповнення, було доведено, що задля цього потрібне виконання двох передумов – готовності ділитись впливом з іншими суб'єктами життя з боку органів влади та готовності набувати впливу і відповідальності й активізувати діяльність громадянами (с. 233).

Загалом потрібно відмітити, що структурно дисертаційна робота складається з одного історіографічного та теоретико-методологічного розділу та трьох розділів, які є переважно практично орієнтованими, передусім на Польщу й Україну, хоча й з елементами теоретичних відступів і пояснень. Відповідно, висновки, у тому числі з елементами наукової новизни, які запропоновано за результатами дисертаційної роботи, є як теоретико-методологічними, так і практичними і навіть рекомендаційними для нашої держави. І це вкрай важливо, адже за рахунок них розв'язано переважно емпірично націлену мету дисертації – порівняти польський та український досвід політичної і громадянської участі на рівні органів місцевого самоврядування, але в основному з прицілом на вироблення рекомендацій для поступу та вдосконалення цього феномену в нашій державі, найперше на тлі її євроінтеграційних реформ. На цьому фоні можна констатувати, що в кваліфікаційній роботі було отримано масив теоретизацій і практичних рекомендацій, які не лише є виваженими та внутрішньо узгодженими, але й новелізують означену проблематику. Серед них виділяємо такі:

1. Обґрунтовано, що локальна політична участь є категорією аналізу участі загалом і на національному рівні, а не самостійною одиницею локальної політики, децентралізації влади і поступу систем місцевого самоврядування, внаслідок чого ідентичні форми політичної участі на різних рівнях політики сприймаються по-різному і мають неоднакову важливість й ефективність залежно від контекстуальних, інституційних, географічних і соціальних чинників та індивідуальної і групової мотивації громадян. На цьому тлі доведено, що ефективність локальної політичної участі зростає не тоді, коли вона лише розширюється і диверсифікується, але ще й інституціоналізується та стає унормованою номінально та реально (с. 20, 27–68).

2. Аргументовано, що раніше ініціювання та лінійність поступу політичних режимів у напрямі демократії (чи демократизації) зумовлюють кращі результати впливовості та ефективності різних форм і механізмів політичної участі, в тому числі на рівні органів місцевого самоврядування. З огляду на це, встановлено, що якщо законодавчі, політичні та інституційні зміни зумовлені балансуванням або конкуренцією інтересів правлячої еліти і контр-еліти, то це неодмінно послаблює політичну участь, а натомість якщо переважанням інтересів громад – то зміцнює її.

Причому такі теоретичні припущення перевірено на прикладі Польщі й України, у яких політична участь на різних рівнях політики відрізняється інституційно (за формами і регламентаціями) та контекстуально (за можливостями і наслідками реалізації та глибиною поступу і реформування) (с. 20–21, 70–116).

3. Дістали подальшого розвитку твердження і констатації, що: демократія, громадянське суспільство й локальна політична участь є взаємозалежними та взаємодоповнювальними у становленні й розвитку і зумовлюються змагальністю, охоплюваністю, стабільністю або кризовістю; інтенсифікація політичної участі прямопропорційно зумовлює зростання рівня відповідальності влади та якості й функціональності інституційної і процедурної демократії й навпаки; локальна політична участь не піддається систематизації, бо визначається та перебуває на стику різних форм (прямої, опосередкованої, електронної) і моделей (представницької, учасницької, деліберативної тощо) демократії; електронна демократія та участь збільшують якість рішень й інтенсивність і широту їхнього схвалення громадами, хоч локальна політична участь найчастіше виражена в обмеженій представницькій (а навіть не учасницькій чи деліберативній) демократії (с. 23, 70–99).

4. Розширено й уточнено наявні наукові положення про те, що: зростаюче опублічнення політики й урядування через громадянське суспільство, в тому числі внаслідок співпраці органів самоврядування і неурядових організацій та децентралізації влади і її взаємодії із громадами, призведе до зменшення тиску держави і приросту впливовості, деліберативності, інтерактивності й демократичності різних форм, виявів і механізмів локальної політичної та громадянської участі; централізація, дуалізм публічної влади та політики на місцях, орієнтування на корпоративні, приватні та елітарні інтереси, неінституціоналізованість системи місцевого самоврядування й апатичність і недовіра громадян до влади суттєво обмежують інтенсивність, ефективність та різноманітність форм і механізмів локальної політичної участі (с. 23–24, 118–166).

5. Вмотивовано позиції, згідно з якими: локальні вибори контактніші, ніж національні, оскільки забезпечують чи передбачають тіснішу і конкретизованішу комунікацію та взаємодію виборців і переможців виборів; вибори і виборчі системи

на місцевому рівні, зокрема в Україні і Польщі, не є стабільними й уніфікованими, а натомість мінливі, прагматичні та структуровані рівнево і в результатах, хоча і є головною формою локальної політичної участі і рушієм змін та контролю еліт навіть у тіні національних виборів. У практичному розрізі це доповнено тим, що явка на місцевих виборах поступово зростала (хоч і не досягнула національного рівня) у Польщі й поступово зменшувалась (хоч і була на національному рівні) в Україні, однак в цілому є підставою для недостатньої легітимізації локальної демократії й інших форм політичної та громадянської участі (с. 22, 168–192).

Враховуючи це, потрібно відзначити, що в дисертаційній роботі комплексно та повноцінно розглянуто тематику політичної участі на рівні органів місцевого самоврядування в Польщі й Україні, причому зроблено це у компаративістській та оглядовій манері. Для цього використано загальнофілософські, загальнологічні чи загальнонаукові методи, а також емпіричні, спеціальні чи специфічні методи політології й інших наук. Саме ж кваліфікаційне дослідження проведено у міждисциплінарному форматі, який зумовив застосування методик, практик і категорій, які по-різному використовуються у рамках споріднених з політичною наукою галузей знань. Як наслідок, отримані у роботі результати можна використовувати як у теоретико-методологічному руслі, так і в політичній практиці й рекомендаційно. Річ у тому, що всі отримані в розвідці висновки є дійсними і валідними, а сама робота повною мірою підготовлена у рамках встановлених вимог і правил.

Водночас, віддаючи належне позитивним досягненням, здобуткам та висновкам дисертаційного дослідження, треба також звернути увагу на окремі питання і/чи проблеми, які потребують уточнень, дискусії і рекомендацій:

1. Чи коректним є наше уявлення про те, що внаслідок структури і тактики подачі дослідницького матеріалу, з яким ми мали нагоду детально ознайомитись, до локусу уваги дисертантки і схеми компонування локальної політичної участі потрібно відносити передусім місцеві вибори та референдуми? Чи авторка якимось чином ранжувала форми й механізми локальної політичної участі, що найбільш схарактеризованими у цьому розрізі виявились саме перелічені з них? Звісно, що місцеві вибори у цьому контексті вкрай важливі, але чи на стільки само, як і на

рівні національної політичної участі, коли саме вибори заміняють собою всі чи майже всі інші форми й інструменти політичної участі?

2. Ознайомившись з висновками і рекомендаціями дисертаційної роботи, виникає запитання про те, чому авторка доволі побіжно та оглядово аналізує (на відміну від позитивів) ризику, негативи й недоліки локальної політичної участі у Польщі? Річ у тому, що феномен політичної участі неодмінно є динамічним і почасти визначається типом політичного режиму в тій чи іншій країні, який теж є мінливим. Чи не здається дисертантці, що доречно було би говорити про певні і навіть доволі серйозні проблеми у цьому контексті на прикладі Польщі в певні періоди її суспільно-політичного розвитку? Крім того, чи не доречно було би й дещо детальніше проаналізувати наявні регламентаційні і законодавчі прогалини польського законодавства про локальну політичну участь, що було би дорадчим елементом для розвитку цієї проблематики в Україні на тлі її євроінтеграції?

3. Цікаво було би побачити бодай якусь систематизовану спробу кореляції рівня розвиненості й інтенсивності різних форм політичної участі на національному та локальному рівнях. Про це безумовно йдеться в дисертаційній роботі, однак здебільшого в теоретико-методологічному вимірі, а не практично й емпірично сфокусовано. Вважаємо, що від цього дисертація лише виграла би, оскільки логіка та сутність такого взаємозв'язку може ще більше розвинути теорію політичної участі та демократії, особливо щодо пересікання моделей останньої із прицілом на розширення форм й інтенсивності політичної участі як такої.

4. Чи не вважає дисертантка, що в рамках її дослідження потрібно було би хоча б частково й оглядово звертатись до питання типів локальних політичних режимів у Польщі й Україні? Це дуже перспективний і доволі молодий напрям політологічних досліджень, а в рамках запропонованої роботи він був би цікавим передусім крізь призму з'ясування можливого зв'язку між розвиненістю локальної демократії та різних форм політичної участі в різних територіальних одиницях і громадах Польщі й України.

5. У світлі децентралізаційних процесів в Україні доречно було би детально проаналізувати структурно-функціональні й учасницько-представницькі аспекти

уповноваженості гмін у Польщі та громад в Україні. Оскільки це найнижчі рівні місцевого самоврядування обидвох аналізованих країн, то в контексті політичної

участі України є доволі цінним врахування кейсу Польщі. Частково це зроблено, але у форматі адміністративної уповноваженості цих одиниць і трактування їх як складових територіальної системи. Але дещо бракує роз'ясу цієї проблематики «зсередини» – для розуміння ризиків і перспектив децентралізації влади у нашій державі.

Тим не менше, висловлені рекомендації, зауваження і побажання не мають концептуального та принципового характеру, а тому й не применшують значимості кваліфікаційної роботи. Натомість вони лише пропонують шляхи дальшого наукового прогресу, розвитку та глибшого осмислення досліджуваної проблематики, яка вочевидь буде висвітлюватись у майбутніх наукових працях дисертантки.

У цілому це дає належні підстави для твердження, що дисертаційна робота є актуальною, нагальною й оригінальною за змістом і формою, адже вона цілісно і логічно структурована та впорядкована й дає цінні відповіді та рекомендації у рамках поставлених завдань. Крім того, дисертаційна робота важлива теоретико-методологічно й практично, оскільки у ній аналізуються нагальні питання науки і реальної політики й урядування. Підсумовуючи, треба зазначити, що дисертація Доскіч Л.С. «Політична участь на рівні органів місцевого самоврядування: досвід України і Польщі» – це самостійна і завершена кваліфікаційна праця, що відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами)), а тому його авторка неодмінно заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри європейської інтеграції та права
ЛРІДУ Національної академії державного

управління при Президентові України
Підпис засвідчую

Зав. сектору
роботи з персоналом

03. 04 2021 р.

І. Б. Кіянка

2021-4-5 16:33